

Rozdział 6.
Mediacje w świetle wyników badań
przewodzonych w projekcie GANESA

6.1. Zakres zastosowania mediacji – problemy badawcze

Mediacje to niekonfrontacyjna metoda rozwiązywania sporów¹, której istotą jest samodzielne osiągnięcie porozumienia przez skonfliktowane podmioty przy udziale mediatora², który moderuje ich interakcję, a często wręcz umożliwia komunikację³ stron. Mediator ponadto pełni funkcję doradczą, a czasem pomaga stronom sformułować treść porozumienia czy ugody. Mediacje mogą być stosowane w konfliktach interpersonalnych i międzygrupowych oraz w konfliktach różnych podmiotów w różnych konfiguracjach, co oznacza, że zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej stronami mediacji mogą być osoby fizyczne, osoby prawne, organy władz publicznych czy całe państwa.

¹ Mediacja jest procesem służącym osiągnięciu porozumienia, zarówno w przypadku sporu, jak i w sytuacji konieczności dokonania zadośćuczynienia, a także w sytuacji impasu oraz zastoju w negocjacjach. Mediacja może służyć także nawiązaniu kontaktu pomiędzy stronami., M. Tabernacka, *Negocjacje i mediacje w sferze publicznej*, Warszawa 2018, s. 33.

² Pozycja mediatora zawiera w sobie niejako sens mediacji. Mediator nie jest arbitrem. Jest pośrednikiem w działaniach, które strony podejmują, by rozwiązać spór lub ustalić warunki określonych zależności na przyszłość. Mediator powinien być niezależny od stron, to znaczy nie może zachodzić pomiędzy nim a którąkolwiek ze stron mediacji stosunek, którego skutkiem mógłby być brak obiektywizmu. Nie może być też bezpośrednio zainteresowany przewagą w mediacjach którejkolwiek ze stron., *Tamże*, s. 34. Por. też: M. Tabernacka, *Mediator ponad podziałami*, [w:] M. Tabernacka (red.) *Mediacje ponad podziałami*, Wrocław 2013. Autorka słusznie zauważa, że mediatorowi łatwiej jest pośredniczyć w rozwiązywaniu problemu, niż np. sędziemu nakłaniającemu strony do zawarcia ugody przed sądem, gdyż jego rolą nie jest ustalanie winy i ocenianie. Mediator nie jest prawie sędzią ani prawie prokuratorem, nie jest guru uprawnionym do pouczenia stron, jak żyć.. *Tamże*, s. 145–146.

³ Mediacje są sytuacją komunikacyjną i komunikacja właśnie jest ich istotą. Spełnienie celu mediacji, czyli ustalenie kompromisu w spornej sprawie lub określenie przyszłych relacji stron jest możliwe tylko dzięki ich komunikacji, przy czym istotny jest tu także udział trzeciej strony – mediatora. Mediator może pozostawać niejako w tle komunikacji stron. W pewnych okolicznościach i w określonych fazach mediacji jego udział w sytuacji komunikacyjnej jest aktywny. Mediator może nawiązywać komunikację między stronami, może też być inicjatorem pewnych zachowań komunikacyjnych strony oraz oczywiście pośredniczyć w tej komunikacji, a w warunkach tzw. mediacji niebezpośredniej rzeczywiście pośredniczy pomiędzy stronami (przekazując im oświadczenia, propozycje itp.), które nie spotykają się w jednym miejscu; w przypadku zaś mediacji toczących się przy bezpośrednim udziale stron jego pośrednictwo może polegać m.in. na takim przekształcaniu (parafrazowaniu) wypowiedzi jednej ze stron, by stała się ona zrozumiała dla drugiej, oraz na takim kierowaniu zachowaniami komunikacyjnymi stron, by komunikacja nie została zakłócona ani zerowana., M. Tabernacka, *Mediacja to komunikacja* [w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 83.

Obowiązujące w Polsce regulacje prawne przewidują stosowanie mediacji we wszystkich procedurach, w których następuje orzekanie lub podejmowanie formalnych czynności w sprawach konfliktów zawisłych przed organami państwa, zarówno przed sądami, jak i organami administracji publicznej oraz na wszystkich etapach postępowania karnego, a także możliwe jest zastosowanie mediacji po wyroku. Mediacje można stosować w sporach cywilnych, w sprawach karnych oraz w postępowaniu administracyjnym i sądowniczym. Mediacje mogą być także stosowane w konfliktach, które nie są zawisłe przed organami państwa – są to wówczas tzw. mediacje prywatne, w których poza jakimkolwiek postępowaniem albo przed wszczęciem postępowania, strony sporu próbują rozwiązać konflikt, w którym uczestniczą przy pomocy niezależnego, bezstronnego i fachowego mediatora, który jest jedynie pośrednikiem w uzyskaniu przez nie porozumienia.

Mimo tak szerokiej możliwości zastosowania mediacji, jest to jednak metoda używana stosunkowo rzadko i od wielu lat przedmiotem dociekań naukowych jest powód tego stanu rzeczy. Jako przyczynę niewielkiego wykorzystania mediacji wskazuje się m.in. brak edukacji społecznej na temat tego, czym są mediacje i jakie dają korzyści, mentalność pracowników wymiaru sprawiedliwości, którzy nie decydują się na stosowanie takiej „nowinki”. Jednym z prawdopodobnych powodów niewielkiego zastosowania mediacji w praktyce jest niewątpliwie także brak tradycji jej stosowania w kulturze organizacyjnej instytucji, które mogłyby zdecydować o skierowaniu stron sporu do mediacji.

Dlatego jednym z celów ankiety GANESA było zbadanie poziomu świadomości młodzieży co do istnienia instytucji mediacji. Zależało nam na przebadaniu tej grupy respondentów, gdyż odpowiednia świadomość społeczna osób młodych jest szansą na to, że będą one postrzegać mediacje jako naturalne rozwiązanie sytuacji konfliktowych lub drogę wyjścia z impasu, w przypadku, gdy w ich przyszłym życiu osobistym lub zawodowym doszłoby do niekompatybilności komunikacyjnej z osobami, które odgrywać będą istotną rolę w ich funkcjonowaniu społecznym. Wyniki podobnych badań, także przeprowadzonych na Dolnym Śląsku wśród młodych osób, zostały opublikowane w 2015 roku⁴. W ówczesnie badanej grupie respondentów tylko około odpowiednio 30% i 42% wykazało się wiedzą wskazującą, że potrafią one odróżnić mediację od innych kategorii pojęciowych⁵.

⁴ M. Abramowicz, T. Salwa, M. Tabernacka, *Co o mediacji i rozwiązywaniu konfliktów wiedzą dzieci: publikacja wyników badań* [w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 41–49 i opublikowane w tym samym tomie badanie: K. Pilarz i Ł. Piecucha, *Mediacje okiem studentów*, s. 51–66.

⁵ M. Abramowicz, T. Salwa, M. Tabernacka, *Co o mediacji i rozwiązywaniu konfliktów wiedzą dzieci...*, s. 45–46.

Badana ówczesnie młodzież (i dzieci) wskazywała ponadto zarówno na stosowanie strategii konciliacyjnych, jak i na stosowanie strategii siłowych i interwencji osób o wyższym statusie w opanowaniu sytuacji konfliktowych, w które bywa zaangażowana⁶. Badanie wykazało jednak spory potencjał konciliacyjny w badanej grupie.

Mediacje powinny być przedmiotem edukacji od jak najwcześniejszego jej etapu. Jest niezwykle ważne w kształtowaniu postaw wspierających mechanizmy zrównoważonego funkcjonowania społecznego, by młodzież była świadoma istnienia i korzyści ze stosowania niekonfrontacyjnych form rozwiązywania sporów. Ma to także znaczenie aksjologiczne, w kształtowaniu prawnej i społecznej kategorii podmiotowości dziecka⁷. Dzieci powinny być zarówno uczestnikami mediacji, jak i mieć na ich temat stosowną wiedzę, po to, by w przyszłości móc je stosować. Dzieci powinny być świadome faktu, że spory w których

⁶ Tamże, s. 47–49. W cytowanym badaniu 60% respondentów zadeklarowało różne formy samodzielnego, i to zarówno przemocowego, jak i konciliacyjnego, rozwiązywania konfliktów; 21,5% badanych zadeklarowało korzystanie z pośrednictwa innej osoby w rozwiązaniu konfliktu – z reguły chodziło tu o nauczyciela, niekiedy o rodziców lub inną osobę dorosłą, co ujmowano w następujący sposób: *idę do pani, dzwonię do mamy, z pomocą dorosłego opiekuna, zgłaszam nauczycielom*. Na różne formy polubownego rozwiązywania konfliktów wskazało 44,5% badanych. Badani określali te formy rozwiązywania konfliktów jako rozmowę lub poważną rozmowę, dyplomację albo deklarowały pokojowy sposób rozwiązywania konfliktów, lub używały takich określeń, jak: *psychologicznie, po ludzku, idziemy do pani i się godzimy i podajemy sobie rękę, konflikt można rozwiązać zgodą*. Wprost, 3% badanych wskazało mediację jako metodę rozwiązywania konfliktów.

Stosowanie przemocy fizycznej zadeklarowało 20% respondentów – używano tu następujących określeń: *biję się; biję wszystkich; pięścią; siłą; prawy z dyńki i kop w głowę, jeżeli się bardzo zdenerwuję; sprytnie jednym strzałem; oddaję komuś*. Ponadto część respondentów zadeklarowało użycie przemocy werbalnej, co ujmowano określeniami typu: *wyzywam, przezywam*. Wśród osób, które zadeklarowały stosowanie przemocy w rozwiązywaniu konfliktów, 9% stwierdziło, że równocześnie stosuje działania bez przemocy: *biję się, idę do pani; godzę się, wyzywam; sprawnie, pokojowo, pięścią; oddaję komuś albo idę do nauczyciela*.

⁷ Podmiotowość dziecka to kategoria filozoficzna i kategoria prawna. To postrzeganie dziecka jako podmiotu, a nie przedmiotu oddziaływania wychowawczego i działań opiekuńczych, a także jako podmiotu stosunków prawnych, a nie podmiotu „zarządzanego” na podstawie norm prawa. Kategoria ta determinuje sprawowanie pieczy nad dzieckiem, ale także podejmowanie wszelkich decyzji w zakresie osoby i majątku dziecka, w które – zgodnie z założeniem traktowania dziecka podmiotowo, a nie przedmiotowo – dziecko powinno być włączane. Kategoria ta ma także związek z uznaniem faktu, że dziecku przysługują prawa podmiotowe, czego konsekwencją jest ich respektowanie przez organy państwa i osoby oddziałujące na dziecko w trakcie podejmowania czynności wychowawczych i sprawowania opieki. M. Tabernacka, *Podmiotowość dziecka w mediacjach rodzinnych w sprawach dotyczących kontaktów i opieki* [w:] J. Mucha (red.) *Realizacja zasady dobra dziecka w mediacji w sprawach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej i kontaktów*, Warszawa 2021, s. 67.

uczestniczą mogą być rozwiązywane przez nie same, z uwzględnieniem ich potrzeb, w zrównoważonym procesie, w którym ważną rolę odgrywa szacunek do siebie obu stron i poszanowanie ich praw.

Niezwykle istną kategorią, która powinna być przedmiotem edukacji, jest pojęcie sprawiedliwości naprawczej. Mediacje, wraz z innymi formami ADR, są wyrazem tzw. *idei sprawiedliwości naprawczej*. Realizacja tej idei następuje w procedurach, m.in. w mediacjach, które zakładają naprawienie szkody, przez osobę, która ją wyrządziła. Istotne jest to, że osoba poszkodowana i sprawca szkody – widzą konieczność zadośćuczynienia. Procedury te powinny sankcjonować ten zamiar, więc regulacja prawna powinna przewidywać szereg narzędzi umożliwiających, np. wypłatę odszkodowania lub inny sposób naprawienia szkody, który w sposób formalny „kończyby konflikt” przy obopólnej aprobacie stron. Zastosowanie mediacji jest z punktu widzenia idei sprawiedliwości naprawczej szczególnie wskazane, w sytuacjach, w których, albo ze względów natury psychologicznej albo prawnej, strony konfliktu nie są w stanie samodzielnie uzgodnić zakresu i formy zadośćuczynienia. Mediacja w takim wypadku służy często instytucjonalizacji i formalizacji społecznego aktu skruchy. Model sprawiedliwości naprawczej, który koncentruje się na kwestii zadośćuczynienia i pojednania, jest przeciwieństwem modelu sprawiedliwości retrybtywnej, w którym kładzie się nacisk na zemstę, karę i represję. Jak podkreśla się w literaturze – z czym zgadzam się całkowicie – w modelu sprawiedliwości retrybtywnej państwo zawłaszcza konflikt, który jest przecież wynikiem określonych relacji konkretnych stron⁸. Ideę sprawiedliwości naprawczej należy odnosić nie tylko do sfery prawa karnego, ale także cywilnego i publicznego. Wszędzie tam, gdzie przepisy przewidują odpowiedzialność za przekroczenie wyznaczonych prawem reguł postępowania, warto wziąć pod uwagę zasady wynikające z idei sprawiedliwości naprawczej⁹.

Programy edukacyjne powinny zawierać więc treści promujące mediację i inne metody zaliczane do tzw. ADR (*Alternative Dispute Resolutions*), tym bar-

⁸ Por. M. Tabernacka, *Negocjacje...*, s. 36 W modelu sprawiedliwości retrybtywnej nie bierze się pod uwagę subiektywnej opinii stron co do przyczyn i skutków konfliktu oraz pomija ich potrzeby i oczekiwania. Dotyczy to zwłaszcza potrzeb ofiary lub poszkodowanego – obecnych, ale także przyszłych. W grę wchodzi tutaj przede wszystkim kwestia rzeczywistego zadośćuczynienia osobie poszkodowanej oraz normalizacji jej stosunków ze sprawcą deliktu, czego w postępowaniu prowadzonym według zasad sprawiedliwości retrybtywnej nie uwzględnia się. *Tamże*, s. 36–37.

⁹ *Tamże*. Patrz też: Tabernacka M., *Sprawiedliwość naprawcza w obszarze prawa administracyjnego*[w:] *Cywilizacja administracji publicznej : księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UWr. dra hab. Jana Jeżewskiego*, red. J. Korczak, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2018.

dziej, że jak słusznie zauważa Martyna Plucińska-Nowak, w konsekwencji interwencji o ugodowej, konsensualnej (zamiast władczej) formule zwiększa się szansa nie tylko na neutralizację destrukcyjnego wymiaru sporu, ale również na to, że sytuacja pokonfliktowa będzie obszarem konsensualnego ustosunkowania stron oraz podstawą kolejnych wzajemnych oddziaływań o takim charakterze¹⁰. M. Tabernacka wskazuje na korzyści indywidualne, jakie jednostka odnosi z korzystania z mediacji i korzyści w szerszym wymiarze funkcjonowania społeczeństwa lub instytucji, a także państwa. Jak autorka zauważa: Z uwagi na to, że społeczeństwo i organy władz publicznych nie stanowią zespołu izolowanych od siebie układów, skutki działań polegających na popularyzacji mediacji w społeczeństwie wpływają mniej lub bardziej pośrednio na praktykę działania organów władz publicznych.¹¹

6.2. Pojęcie mediacji

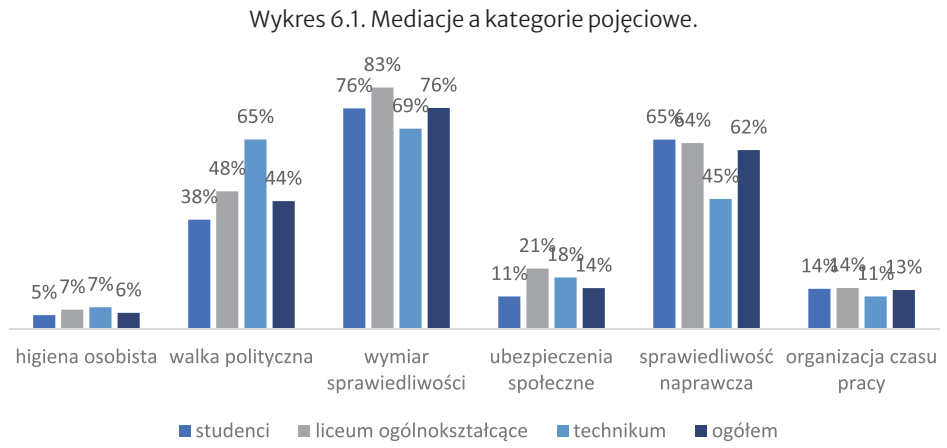
Celem badań prowadzonych w projekcie GANESA było poznanie stopnia świadomości młodych ludzi co do istnienia i zakresu zastosowania mediacji. Wyniki tych badań posłużyły do dalszych działań edukacyjnych w projekcie GANESA oraz do stworzenia scenariuszy zajęć poświęconych problematyce niekonfrontacyjnego rozwiązywania sporów.

Respondenci nie zostali zapytani o definicję mediacji, ale o wskazanie kategorii pojęciowych, w jakich mediacje się mieszczą. Uzyskane wyniki pokazano na wykresie 6.1.

Jeżeli chodzi o odsetek respondentów ankiety GANESA w poszczególnych kategoriach, to przedstawiono je w tabeli 6.1.

¹⁰ M. Plucińska-Nowak, *Status i oblicza mediacji w społeczeństwie polskim*, Poznań 2021, s. 25.

¹¹ M. Tabernacka, *Dlaczego społeczeństwu potrzebna jest wiedza o mediacji* [w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 67. Autorka wskazuje na cel edukacji społeczeństwa w zakresie stosowania mediacji. Jej zdaniem, jest to przede wszystkim danie przyszłym stronom mediacji podstaw do tego, by mogły zdecydować o ewentualnym zastosowaniu w określonym przypadku tej formy rozwiązywania sporów, a także by mogły przewidzieć prawne i faktyczne skutki swojego udziału w mediacjach i ocenić, czy niesie ona ze sobą jakiegokolwiek ryzyko dla sfery ich interesów bądź uprawnień. Ponadto kwestię informowania o mediacjach można rozpatrywać w szerszym kontekście społecznym, jako formę upowszechniania w społeczeństwie wiedzy o instytucjach prawnych mających znaczenie dla praktycznego stosowania w relacjach między jednostkami a władzą standardów społeczeństwa obywatelskiego. *Tamże*, s. 72.

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Tabela 6.1. Kategorie pojęciowe skorelowane z mediacją

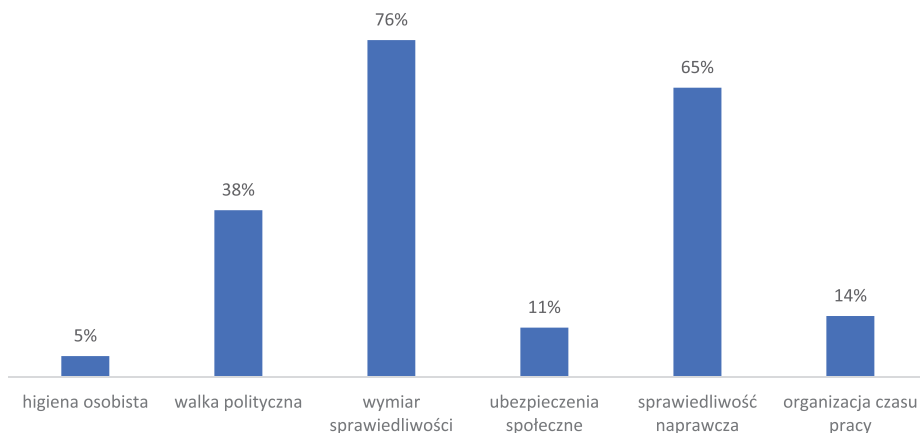
Mediacje to rozwiązanie, które mieści się w następującej kategorii pojęciowej: (można zaznaczyć kilka odpowiedzi)				
	studenci	liceum ogólno- kształcące	technikum	ogółem
higiena osobista	20	8	8	36
walka polityczna	158	57	70	285
wymiar sprawiedliwości	319	100	74	493
ubezpieczenia społeczne	47	25	19	91
sprawiedliwość naprawcza	274	77	48	399
organizacja czasu pracy	58	17	12	87
	419	120	107	646

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Interpretacja tych wyników musi uwzględniać, że respondenci mogli w tym pytaniu wskazać więcej niż jedną odpowiedź, więc wyniki nie wskazują procentowego rozkładu odpowiedzi w puli „do wyboru”. Cztery osoby zaznaczyły wszystkie odpowiedzi łącznie – więc jest to wynik, który jest raczej świadectwem ambiwalentnego podejścia do zagadnienia, ale i tak ma niewielkie znaczenie statystyczne.

Jeżeli chodzi o rozkład odpowiedzi w grupie studentów, miała ona dla nas o tyle istotne znaczenie, że są to osoby, które od wielu lat uczestniczyły już w działaniach edukacyjnych, poza tym przypuszczać można, że posiadają znaczny zasób wiedzy.

Wykres 6.2. Mediacje a kategorie pojęciowe w opinii studentów 2021.

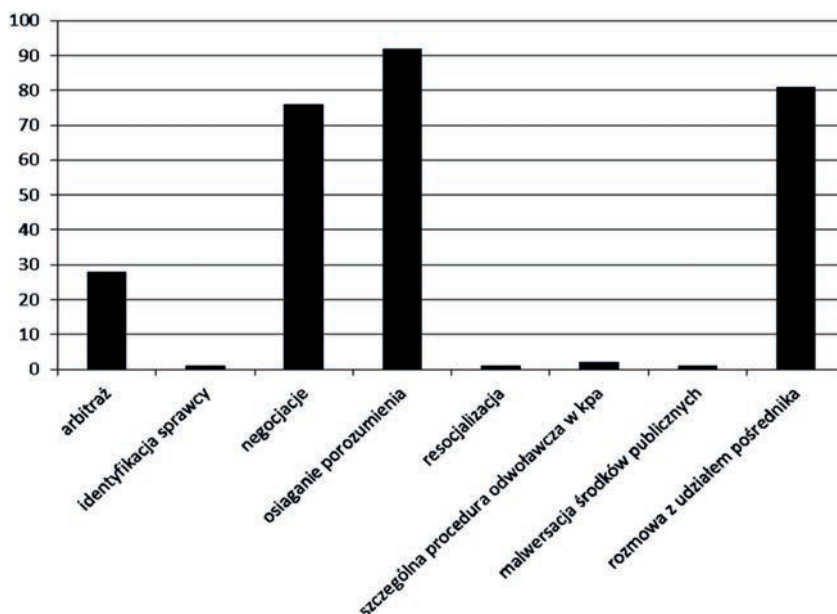

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

W tej grupie respondentów odpowiedzi kształtowały się ona w sposób pokazany na wykresie 6.2.

Dane te można porównać z badaniem z 2015 roku, które jednak obejmował nieco inny zestaw wariantów odpowiedzi.

Wykres 6.3. Kategorie pojęciowe mediacji 2015

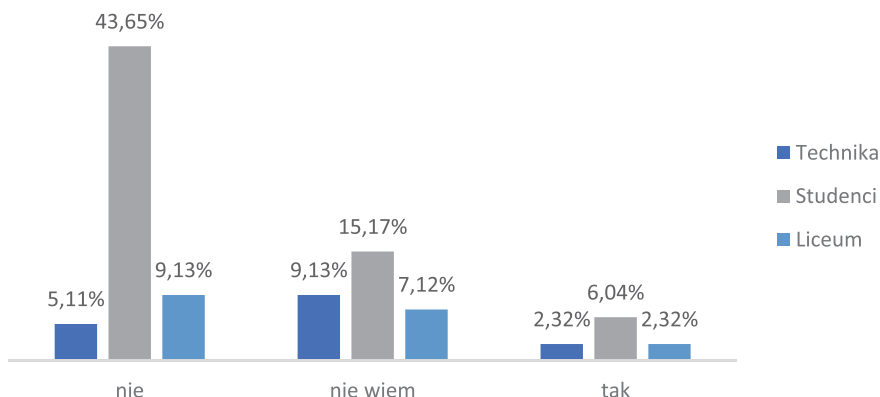
Źródło: K. Pilarz i Ł. Piecuch, *Mediacje okiem studentów*.
[w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 57

Pytanie ankietowe nawiązywało do wcześniejszych badań prowadzonych pod kierownictwem M. Tabernackiej, w których studenci kierunków administracja i prawo byli pytani o zakres pojęciowy kategorii mediacji¹², co ilustruje wykres 6.3. W obu badaniach respondenci prawidłowo identyfikowali błędne odpowiedzi.

6.3. Doświadczenia w stosowaniu mediacji

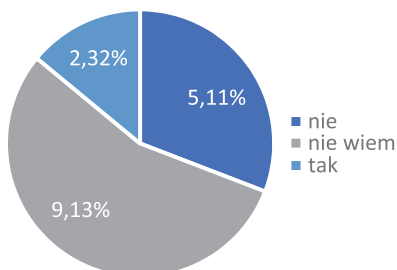
Istotnym elementem diagnostycznym było zbadanie świadomości respondentów, co do udziału w mediacjach. To pytanie było ważne z uwagi na to, że od-

Wykres 6.4. Mediacje w otoczeniu respondenta – kategorie

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Wykres 6.5. Mediacje w otoczeniu respondenta – wyniki uśrednione

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

¹² K. Pilarz i Ł. Piecuch, *Mediacje okiem studentów*. [w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 57.

powieść wskazuje na stopień popularności mediacji w społeczeństwie i jej rzeczywistego zakresu stosowania. Zaobserwowaliśmy, że studenci wskazywali na stosowanie mediacji w swoim bezpośrednim otoczeniu w większym stopniu niż pozostałe grupy ankietowanych. Może to mieć związek z zapamiętywaniem informacji, które się rozumie, co ma oczywiście w tym przypadku związek z zasobem wiedzy, jakim dysponuje dana jednostka, ale oznacza też, że na niższych poziomach edukacji mogą występować deficyty, jeżeli chodzi o wiedzę w zakresie niekonfrontacyjnych metod rozwiązywania sporów.

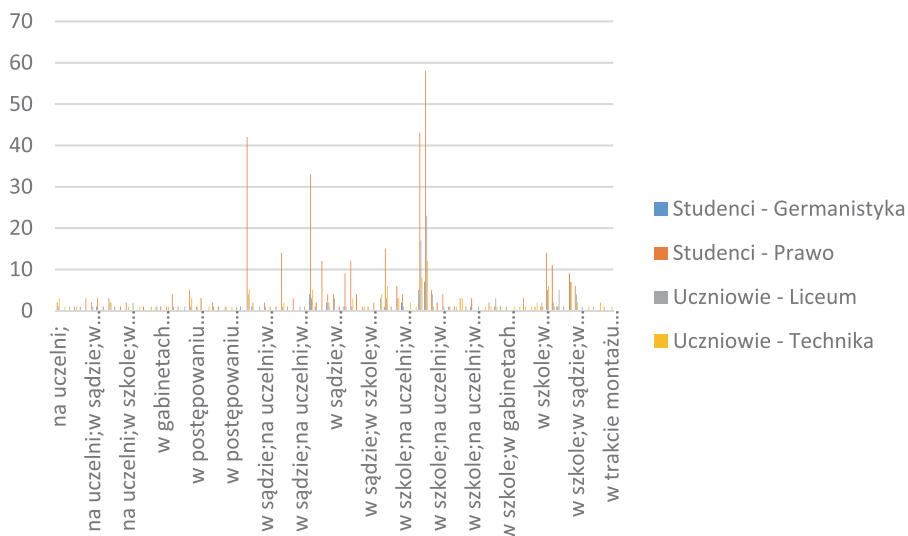
W całej puli badanych uśrednienie wyników dało wartości pokazane na wykresie 6.5.

6.4. Zakres zastosowania mediacji i ocena ich efektywności

Kolejnym zagadnieniem badawczym była świadomość co do zakresu możliwości zastosowania mediacji oraz ocena przez ankietowanych efektywności ich stosowania.

Respondenci badania GANESA wskazywali możliwości zastosowania mediacji w poszczególnych obszarach funkcjonowania społecznego jednostki, a równocześnie wypowiadali się co do ich efektywność. Była to odpowiedź,

Wykres 6.6. Obszary efektywności mediacji

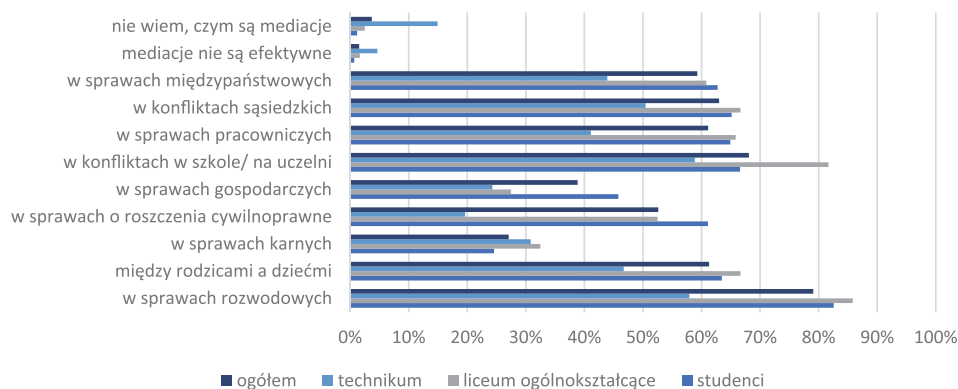
Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Tabela 6.2. Obszary efektywności mediacji w opinii respondentów

	studenci	liceum ogólno- kształcące	technikum	ogółem
w sprawach rozwodowych	83%	86%	58%	79%
między rodzicami a dziećmi	63%	67%	47%	61%
w sprawach karnych	25%	33%	31%	27%
w sprawach o roszczenia cywilnoprawne	61%	53%	20%	53%
w sprawach gospodarczych	46%	28%	24%	39%
w konfliktach w szkole/ na uczelni	67%	82%	59%	68%
w sprawach pracowniczych	65%	66%	41%	61%
w konfliktach sąsiedzkich	65%	67%	50%	63%
w sprawach między państwowych	63%	61%	44%	59%
mediacje nie są efektywne	1%	2%	5%	2%
nie wiem, czym są mediacje	1%	3%	15%	4%

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Wykres 6.7. W jakich sprawach mediacje są efektywne?

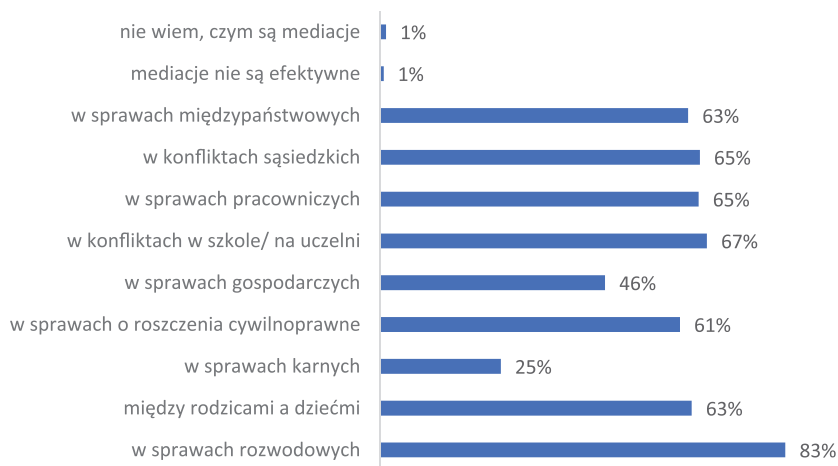

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

którą można było zaznaczyć obok innych odpowiedzi – uzyskano tu wynik, który wskazuje jednak na wysoką ocenę efektywności mediacji przez respondentów ankiety.

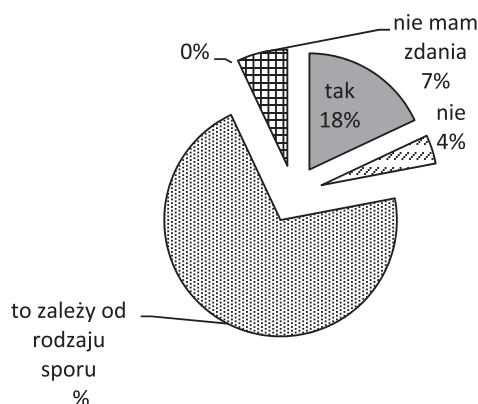
Respondenci ankiety zostali także zapytani wprost o rodzaje spraw, w których mediacja mogłaby okazać się efektywnym narzędziem opanowania konfliktu. Studenci odpowiadali na to pytanie w sposób pokazany na wykresie 6.8.

Wykres 6.8. Zastosowanie mediacji w opinii studentów

Źródło: opracowane własne na podstawie badań GANESA

Wykres 6.9. Czy Twoim zdaniem mediacje są skuteczne?

Źródło: K. Pilarz i Ł. Piecuch, *Mediacje okiem studentów*.

[w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 60

Rezultaty te można porównać z wynikami z 2015 roku. Wówczas respondenci zostali zapytani o skuteczność mediacji i otrzymano wyniki pokazane na wykresie 6.9.

Przedmiotem badania była także opinia studentów, co do zakresu zastosowania mediacji i wówczas respondenci ankiety wskazali następujące obszary, spośród zaproponowanych przez autorów ankiety: sprawy rodzinne, cywilne, rozwodowe i pracownicze. Autorzy ten wynik skomentowali konstatując, że są to te rodzaje spraw, w których rozstrzygnięcie satysfakcjonujące obie strony jest bardzo pożądane. Zdecydowanie rzadziej wskazywane były natomiast

spory międzynarodowe, sprawy administracyjne i karne.¹³ W badaniu z 2015 roku respondenci zadeklarowali nieznaną terminu „sprawiedliwość naprawcza, jedynie w niewielkim odsetku: 17% (wśród tych osób większość była studentami administracji, na którym to kierunku w programie studiów przewidziany był przedmiot poświęcony koncyliacyjnym metodom rozwiązywania sporów¹⁴).

Podobne wyniki uzyskano także w badaniu GANESA. Zdecydowanie respondenci obu badań nie widzą potencjału mediacyjnego w sprawach karnych, co naszym zdaniem warunkowane jest swoistym postrzeganiem mediacji jako „łżejszego postępowania” i być może nieuświadomionego podejścia retrybucyjnego¹⁵, co jest także objawem niskiej świadomości społecznej co do instytucji sprawiedliwości naprawczej.

6.5. Konkluzje i zalecenia

Mamy nadzieję, że sam udział w badaniu poświęconym mediacjom miał dla ankietowanych walor edukacyjny. Zestawienie wyników ankiety GANESA z badaniem z 2015 roku ukazuje pewien postęp w zakresie społecznej świadomości tego, czym są mediacje i w jakich obszarach życia społecznego można je stosować. Rekomendujemy natomiast w uwzględnianie w programach nauczania następujących kwestii:

¹³ K. Pilarz i Ł. Piecuch, *Mediacje okiem studentów*. [w:] M. Tabernacka (red.) *Antropologia mediacji*, Wrocław 2015, s. 64–65.

¹⁴ *Tamże*, s. 60.

¹⁵ Takie opinie przedstawili także K. Pilarz i Ł. Piecuch, którzy wynik skomentowali następująco: Wydaje się, że studenci oceniają sprawy karne jako takie, które cechują się większą szkodliwością społeczną. Wśród nich są często bardzo poważne przestępstwa, których rozstrzygnięcie powinno być jednoznaczne, bez większych ustępstw dla polepszenia sytuacji sprawcy, gdyż próba wypracowania stanowiska w sprawie przestępstwa jest nie do przyjęcia dla społeczności, wśród której został naruszony pewien kanon czy wzór postępowania moralnego. Autorzy badania odnieśli się także do zakresu i programów kształcenia, komentując wyniki badania w następujący sposób: Mniejszy entuzjazm co do stosowania mediacji w sprawach administracyjnych może natomiast wynikać z tego, że jak wskazuje nasze własne doświadczenie, w toku nauczania przede wszystkim poznaje się te procedury i formy działania, w których nie bierze się pod uwagę konsensualnych metod ustalania wyniku sprawy. Jeżeli zaś chodzi o opinię w sprawie mediacji w sporach międzynarodowych, wydaje się, że studenci nie wskazywali tego obszaru jako nadającego się do mediacji z uwagi na skojarzenia z wielką polityką i przekonania, że władza i państwo powinno dążyć do umacniania pozycji, a nie zawierania kompromisów.

1. Promowanie mediacji poprzez wskazanie rzeczywistych korzyści społecznych i ekonomicznych, jakie daje ta metoda opanowania konfliktu (m.in. oszczędność nakładów na prowadzenie formalnego postępowania przed organami państwa, koszty utraconych korzyści, możliwość koegzystencji w przyszłości ze sprawcą przestępstwa lub szerzej – deliktu).
 2. Przedstawienie idei sprawiedliwości naprawczej w sposób ukazujący korzyści dla ofiary przestępstwa lub osoby pokrzywdzonej w relacjach o charakterze cywilnoprawnym lub publicznoprawnym. Należałoby wskazywać, że korzyści te są rzeczywiście osiągalne, gdyż dzięki mediacjom możliwe jest zaspokojenie rzeczywistych potrzeb osoby poszkodowanej przestępstwem lub działaniami innych podmiotów stosunków prawnych. Ofiara potrzebuje zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a nie zemsty w jej imieniu. Konieczne jest także osłabianie w młodym pokoleniu tendencji restytucyjnych poprzez uświadomienie im m.in., jak niebezpiecznym społecznie zjawiskiem jest zwiększanie wielkości populacji więziennej. Konieczne jest budzenie empatii w stosunku do ofiary, ale też uświadomienia młodzieży, że sprawy bywają złożone i w sytuacji zadośćuczynienia, należy brać pod uwagę także okoliczności istotne z punktu widzenia sprawcy oraz w szerszym wymiarze, działanie resocjalizacyjne i edukujące indywidualnie i społecznie faktu naprawienia szkody.
 3. Edukacja w kierunku niekonfrontacyjnego sposobu osiągania porozumienia przez wypracowanie kompromisu. Należy młodym ludziom uświadamiać, że wprawdzie żyjemy w świecie zdarzeń praktycznie nieodwracalnych, to jest to jednak świat zdarzeń w znacznym stopniu naprawialnych.
- Możliwość kształtowania rzeczywistości jest w naszych rękach.